

INVESTEREN IN KINDEREN OM ARMOEDE TE BESTRIJDEN EN DE VERGRIJZING TE BETALEN

Wim Van Lancker

De vergrijzing betekent dat er bijkomende sociale uitgaven voor pensioenen en gezondheidszorg moeten worden gedaan. Tegelijk zien we dat de armoede bij ouderen significant daalt, terwijl de armoede bij kinderen significant toeneemt. Is het wel rechtvaardig om meer te herverdelen naar ouderen terwijl de noden bij kinderen hoger zijn? Deze kwestie van intergenerationale solidariteit kunnen we oplossen door nu te herverdelen naar kinderen en investeren in kinderbijlagen en kinderopvang, om zo het armoederisico bij kinderen te bestrijden en de herverdelingsinspanning voor ouderen in de toekomst te verlichten.

Vergrijzing, en de financiering van pensioenen

In deze impulsnota wil ik de stelling verdedigen dat investeren in kinderen de beste manier is om als samenleving de vergrijzing tegemoet te treden. De vergrijzing is een evolutie die we eigenlijk alleen maar kunnen toejuichen. Het betekent immers dat we met z'n allen gezonder oud (kunnen) worden. Wat is dan precies het probleem? De vergrijzing zorgt ervoor dat het aantal gepensioneerden stijgt ten opzichte van het aantal actieven. Met andere woorden, de verhouding tussen zij die bijdragen betalen voor de sociale zekerheid en zij die van deze bijdragen afhankelijk zijn wijzigt fundamenteel. Dit heeft tot gevolg dat de stijgende uitgaven voor pensioenen (en gezondheidszorg) gedragen moeten worden door minder mensen.

Dit impliceert het volgende: indien we ons huidig stelsel van sociale bescherming in het algemeen en het pensioenstelsel in het bijzonder willen behouden, dat moet de bijdragebasis onvermijdelijk verbreden. We moeten dus met meer mensen langer aan de slag. Dat volgt uit de aard van de financieringswijze van ons pensioenstelsel (een collectief verzekeringssysteem gebaseerd op een repartitiestelsel waarbij de huidige actieven bijdragen voor de huidige gepensioneerden), maar ook omdat de alternatieven of niet volstaan (een budgettaire route via dalende rentelasten, verhoging van de pensioenleeftijd) of onwenselijk zijn (verdere verlaging wettelijke pensioenen, verdere privatisering pensioenen, individualisering van de band tussen bijdrage en pensioenbedrag) of niet op korte termijn realiseerbaar zijn (verschuiving van de financieringsbasis van de sociale zekerheid, het realiseren van 'andere' groei).

De Studiecommissie voor de Vergrijzing berekende in haar jaarverslag van 2012 dat de budgettaire vergrijzingskost 6,1% van het BBP zal bedragen voor de periode tussen 2011 en 2060 indien de werkgelegenheidsgraad van de beroepsbevolking (15-64 jaar) stijgt van 64% naar 68,5% in dezelfde periode en uitgaand van een gemiddelde jaarlijkse groei van 1,5% van het BBP. Zelfs al stijgt de tewerkstellingsgraad met 4,5 procentpunt, dan nog kijken we aan tegen een serieuze stijging van de sociale uitgaven. Omdat heel wat landen halen nu al een werkgelegenheidsgraad van 68,5%, mogen we best wat ambitieuzer zijn in onze doelstelling om de werkgelegenheid te verhogen. Maar zelfs dan kennen we een meerkost in de sociale uitgaven die op het conto van de pensioenen en de gezondheidszorg (voor ouderen) mag worden geschreven. Dat betekent dat we in de toekomst meer moeten herverdelen naar ouderen.

De nefaste gevolgen van kinderarmoede

Dat stelt de kwestie van de intergenerationale rechtvaardigheid op scherp. Meer herverdelen naar ouderen betekent immers dat we er van uitgaan dat uitgaven voor pensioenen en gezondheidszorg voorrang hebben op anderen noden. Tegelijkertijd zien we dat het armoederisico voor kinderen significant toeneemt, terwijl het

armoederisico voor ouderen significant daalt. Meer nog, we weten dat de kinderarmoede toeneemt omdat er meer kinderen opgroeien in gezinnen waar (te) weinig wordt gewerkt én omdat het armoederisico bij deze werkarme gezinnen toeneemt. Ook hier speelt tewerkstelling dus een cruciale rol. We staan met andere woorden voor een verscheurende keuze: herverdelen we richting ouderen of richting jongeren? Ik denk dat we nu moeten investeren in kinderen om de vergrijzingskost in de toekomst te helpen dragen.

Opgroeien in armoede heeft voor kinderen immers nefaste gevolgen voor hun cognitieve en sociale ontwikkeling, gevolgen die tot ver in de volwassenheid blijven doorwerken, en hoe jonger het kind, hoe hardnekkiger de gevolgen. Kinderen die opgroeien in armoede zetten over het algemeen minder goede schoolprestaties neer, vertonen meer problematisch gedrag en maken meer kans op vroegtijdige schooluitval. Hun ouders zijn ook minder goed in staat om hen te helpen bij hun schooltraject (niet alleen financieel maar ook cognitief) en vaak groeien ze ook nog eens op in buurten en wijken die al deze problemen cumuleren, waardoor hun sociaal netwerk beperkter is. Als kind daaraan ontsnappen lukt simpelweg niet op eigen kracht. Op langere termijn groeien deze kinderen op tot volwassenen die niet op een volwaardige manier aan het arbeidsmarktproces kunnen deelnemen en meer dan andere groepen afhankelijk zijn van uitkeringen. Het ultieme failliet is dan dat deze arme kinderen vaak zelf arme ouders worden.

Doorbreek de intergenerationale armoedecyclus, investeer in kinderen

We kunnen deze intergenerationale armoedecyclus onder meer doorbreken door als samenleving te investeren in gezinnen met kinderen door middel van kinderopvang en kinderbijlagen. Ten eerste wordt via de uitbetaling van het kindergeld een deel van de financiële last van het opvoeden van kinderen gespreid over de ganse bevolking en wordt welvaartsverlies omwille van het hebben van kinderen zo veel als mogelijk vermeden. Gezinnen met kinderen dragen immers tweemaal bij: eenmaal voor de pensioenen van de huidige generatie gepensioneerd, en eenmaal voor de investering in hun kinderen die later ook voor de vergrijzingskost zullen (moeten) instaan. Ten tweede draagt kinderopvang van goede (!) kwaliteit een enorm potentieel in zich om de ontwikkeling van kinderen die in armoede opgroeien positief te beïnvloeden, waardoor hun latere kansen in het onderwijs en op de arbeidsmarkt toenemen. Het laat ouders ook toe te gaan werken en zo het gezinsinkomen te verhogen, wat niet alleen een directe impact heeft op het armoederisico maar ook op de werkgelegenheidsdoelstellingen in het kader van de vergrijzing.

Om een potentieel doeltreffend wapen te zijn in de strijd tegen kinderarmoede, dringen bijkomende investeringen zich echter op. Het huidige Belgische kinderbijlagstelsel is weinig doeltreffend in de strijd tegen armoede en dekt de kosten van kinderen al lang niet meer, omdat de bedragen in de voorbije dertig jaar de stijging van de welvaart niet hebben gevolgd. Om daaraan te verhelpen zullen de selectieve elementen van de toekomstige Vlaamse kinderbijslag versterkt moeten worden en zullen er dus hogere bedragen moeten gaan naar de gezinnen met kinderen die het nodig hebben, terwijl de universele basisarchitectuur blijft behouden. We weten ook dat kinderopvang gekenmerkt wordt door een zeer sterk Mattheuseffect: hogere inkomens maken er massaal gebruik van, de lagere inkomens en gezinnen in armoede bijna niet. Dat wil zeggen dat op dit moment het potentieel van kinderopvang in het bestrijden van kinderarmoede en het verhogen van tewerkstelling niet wordt aangewend. Om daaraan te verhelpen moet het aantal beschikbare plaatsen voor voorschoolse opvang fors worden uitgebreid en moet de toegankelijkheid voor kansengroepen verzekerd worden. De Scandinavische 'best practices' Denemarken en Zweden leren dat zoiets geen goedkope optie is en in de komende jaren veel extra middelen zal vragen. Op zijn minst moet het groeipad zoals uiteengezet in het nieuwe Decreet kinderopvang aangehouden worden.

De kwestie van de intergenerationale rechtvaardigheid die door de vergrijzing op scherp wordt gesteld moeten we beslechten door nu te investeren in kinderen door middel van kinderopvang en kinderbijlagen. Daarmee helpen we niet alleen de fundamentele onrechtvaardigheid van kinderarmoede de wereld uit, maar vergroten we ook het potentieel van onze samenleving om mee bij te dragen aan de vergrijzingskost van morgen. Daardoor zal ten langen leste minder herverdeling naar ouderen noodzakelijk zijn.

Bio

Wim Van Lancker is als onderzoeker verbonden aan het Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck, Universiteit Antwerpen.